a. sügisel rea teisi Eesti väeosi ellu ja koondas kõik need väeosad I Eesti rahvuslikuks diviisiks. Selle tagajärjel toodi enne Saksa okupatsiooni algust suur osa Eesti sõdureid Vene sõjaväest kodumaale ja pandi alus Eesti rahvusväele, kes osutus Eesti riigi rajamisel esmajärgulise tähtsusega teguriks. Tänu oma tutvustele kindluse staabis ja mujal õnnestus P.-il kõrvaldada mitmed takistused uute Eesti väeosade asutamise teelt. Eestimaa seltskondlikkude asutiste liidu esindajana võttis P. osa Tartus 11.—13. III 1917 peetud ülemaalisest omavalitsuse koosolekust, kus ta ühes O. Strandmann'i ja teistega J. Tõnisson'i vastu kaitsis kõigist Eesti osadest ühe omavalitsusliku ühiku loomise vajadust, milline vool pääsiski teravate kokkupõrgete järel võidule. Ka oli P. 3.—4. VII. s. a. Tallinnas peetud Eesti rahvuskongressi juhataja, aidates oma külma rahuga tunduvalt kaasa selle äreva kongressi kordaminekuks. Ajutisse Maanõukogusse valiti P. Järvamaa poolt, ilma et ta ühtegi erakonda oleks kuulunud. Maanõukogu ajutise esimehe valimisel jäi P., kes demokraatliku bloki poolt oli kandidaadiks üles seatud, vähemusse, kuid 11. X samal a. valiti ta Maavalitsuse esimeheks ja selle administratiiv-osakonna juhatajaks. Enamlise riigipöörde järel võttis J. Anvelt (vt.) 20. XI väevõimuga Maavalitsuse P.-ilt üle. P.-i korteris pandi kolmel korral läbiotsimised toime ja enamlaste tribunaali poolt karistati teda Maavalitsuse töötõrke õhutamise pärast 1-kuulise vangistusega. Selle järel elas P. kuni enamlaste võimu lõpuni põranda all. Et sündmuste käik nõudis rutulist teotsemist, asutas Ajut. Maanõukogu vanematekogu, kelle tegevust enamlaste režiim tunduvalt takistas, 19. II 1918 Päästekomitee. Viimasele anti kuni normaalsemate aegadeni kõik riiklik võim üle ja valiti selle liikmeiks P., Jüri Vilms ja K. Konik. Päästekomiteel õnnestus mitmete raskuste järel (vt. Konik) Eesti iseseisvus 24. II 1918 Tallinnas välja kuulutada ja järgm. päeval rahvale avaldada Eesti Ajutise Valitsuse koosseis P.-iga kui peaja siseministriga eesotsas. Algava Saksa okupatsiooni tõttu võis Ajutine Valitsus, kes oli asunud liitlaste, eriti Inglise orientatsiooni alusele, ainult põranda all töötada. P., kelle läbirääkimised Saksa sõjaväeliste võimudega eestlaste ja sakslaste koostöötamise asjus ei annud tagajärgi, organiseeris okupatsioonivõimude vastu passiivse boikoti ja õhutas salaja opositsioonilist liikumist, pidades elavat kirjavahetust Ajut. Valitsuse Peterburis viibiva esindusega. M. s. on P.-i koostatud protestideklaratsioon, mille 10. IV 1918 Eesti vallavanemad ette kandsid Riia maakoosolekul. Teine P.-i kirjutatud protestikava, mis pidi ette kantama Lääne maakonna nõukogus, sattus aga Saksa võimude kätte. Selle põhjal arreteeriti P. 11. VI ja saadeti kindr. v. Seckendorf'i (vt.) käsul vangilaagri, esiti Kura, siis Minski ja lõpuks Grodno kubermangu. Okupatsioonivõimu kokkuvarisemisel vabastati ta 17. XI ja ruttas kohe Eestisse, kus seisund oli vahepeal muutunud otse meeleheitlikuks.— 11. XI 1918 oli Ajutine Valitsus J. Poska (vt.) juhatusel tööle asunud; riiklik aparaat oli kujunemata, riigikassa tühi, korralik sõjavägi puudus ja väljakuulutatud vabatahtlik mobilisatsioon ei andnud tagajärgi. Niisugustes oludes osutus äärmiselt raskeks sõda pidada Eestisse sissetunginud enamliste vägedega. Kuid valitsus, kelle etteotsa jälle P. astus, ei kaotanud pead. Nov. lõpul võeti ette mõned muutused valitsuse koosseisus, kusjuures P. endale võttis pea- ja sõjaministri kohused. Dets. 1918 loodi peastaap, operatiivstaap ja sõjavägede ülemjuhataja instituut (vt. Laidoner), veebr. 1919 anti kõrgemaile sõjaväelistele asutistele kindel korraldus. Sõjaministri ülesandeks oli eeskätt abivägede ja varustuse hankimine, mis alal P. osutas suuri võimeid. 6. XII 1918 tehti leping Saksa okupatsiooni ajal Vene valgeist loodud Pihkva korpusega, kes enamlaste eest oli taganenud Eesti alale; ta alistati nüüd Eesti ülemjuhatusele Loode korpuse nime all. 12. XII jõudis Inglise laevastik ja 30. XII 1918 ning 12. I 1919 Soome vabatahtlikud abiväed (vt. Ekström, Louhivuori, Kalm) Tallinna. Ka Rootsist ja Taanist saadi vähemal arvul vabatahtlikke. 18. II 1919 lepiti Läti valitsusega kokku sõjategevuse ühtlustamise kohta. Liitlastelt ja Soomelt hangiti relvu ja sõjavarustust, Soomest saadi 10 milj. marka laenu. Eesti-Vene sõja alguses oli laiades hulkades valitsenud lootusetusetunne. Seepärast tuli valitsusel sõjapidamise edukuse huvides energilisi abinõusid tarvitada. 29. XI 1918 pandi sõjaseadus terves riigis maksma ja otsustati asutada väljakohtud. 1. XII 1918 kuulutati välja sunduslik mobilisatsioon, millest kõrvalehoidjad tunnustati väejooksikuiks ja anti kohtu kätte. Üle maa saadeti laiali valitsuse emissarid, kes rahvale seletasid mobilisatsiooni ja rekvisitsioonide paratamatust ning propageerisid riigilaenu. Maakondades pidid erilised komissarid Ajutise Valitsuse käskude täitmise järele valvama. Ajut. Valitsuse ja sõjaväejuhatuse kindla otsustamisvõime ning energia tagajärjel hakkas rahvastikus usk Eesti riigi sisse peagi kasvama seda enam, et väerinnal saavutati rida üllatavaid edusamme (vt. Laidoner). Kuid samal ajal tekkisid kohtadel teravad kokkupõrked omavalitsuste ja sõjaliste võimude vahel, kes püüdsid ka rindetaguse elu painutada sõjalise korra alla.

Eesti biograafiline leksikon, 1926-1929, lk. 397